

K dopadu centralizovaných selektivních zkoušek

Jiří Zlatuška

V rozhovoru "Nenuťme do maturity z matematiky tolik žáků" (LN 27. 5.) chválí doc. Fuchs státní maturity a centralizované přijímací testy kvůli tomu, že jinak "nikdo pořádně nekontroluje, s jakými vědomostmi odcházejí žáci se základních, středních či vysokých škol". V této myšlence je ovšem nešťastně obsažena poněkud zupácká představa, že kvalitě školství pomůžeme prostřednictvím hrozby neúspěchu v jednorázových selektivních zkouškách zásadně ovlivňujících možnosti dalšího vzdělávání a odpovídajícího sociálního vzestupu, který budou mít testovaní žáci možnost využít.

Nejde ani zdaleka jen o podřízení výuky ve školách nebo v privátních placených přípravách na specifické požadavky testů, kde jsou chytáky typu figury epizeuxis z letošní maturity z češtiny nebo absurdní vyloučení matematicky korektnější odpovědi z nejednoznačně zadané úlohy s čepičkou v loňské matematice, na kterém se jako člen komise spolupodepsal i doc. Fuchs.

Jde o věcně chybnou náhradu pedagogických metod motivujících žáky i učitele k lepším vzdělávacím výsledkům strachem a tresty, což lze nahlížet i jako projev kulturních stereotypů nostalgicky vzpomínajících na rákosku, bití po hlavě či aspoň klečení v koutě - navzdory známým faktům, že tuto metody nefungují. Směšuje se zde kontrola výsledků, která vhodně prováděná může mít účinek formativní a motivační, s testem typu selektivního filtru nebo nálepky, kdy se před žáky zavírají dveře k určitým příležitostem.

Rozdíl mezi tzv. formativním a sumativním/selektivním testováním je sice tématem běžně vyučovaným na pedagogických fakultách, přesto se v politicky motivovaných debatách ztrácí - ať již kvůli nadšení z testů z konkrétních disciplín, a tedy i patřičného rozsahu dané tematiky ve studiu, nebo jen z ekonomické zainteresovanosti na celém systému přípravy a provádění testů.

Dobře je to vidět i na úspěšných zahraničních modelech přístupu k plošnému testování z matematiky. Ve Švédsku se například národní matematické testy konají rok před koncem střední školy a jednotlivé selhání žáka v nich neznamená diskvalifikaci. Učitelé žáků, kteří jsou testováni, mohou ve prospěch svých svěřenců v testech do jisté míry intervenovat. Se se znalostí žáků, kteří zkoušku skládají, jsou schopni užít své vlastní úvahy a rozvahy k úpravě výsledku například studentů, kteří zrovna měli jen "špatný den".

Podrobná ekonometricko-statistická analýza dat z těchto zkoušek ukazuje překvapivě pozitivní důsledky takového přístupu pro žáky, kterým se dostalo takové pomoci. Dochází ke zlepšení jejich známek v dalším studiu, zvyšuje se proporce úspěšného absolvování střední školy a míra nástupu na vysoké školy, snižuje se množství nechtěných těhotenství mladistvých a zvyšují se výdělky těchto žáků ve 23 letech. Analýza nedávno publikovaná v americkém NBER (<http://bit.ly/1SJ2VpC>) uvádí, že získání lepší známky slouží jako

okamžitý signální mechanismus uvnitř vzdělávacího systému, který motivuje studenty a potenciálně i učitele, v důsledku toho se zvyšuje lidský kapitál a kombinace vyššího studijního úsilí a vyššího lidského kapitálu nakonec vytváří významný přínosy pro trh práce. Lepší známka z testů tak nemá jen hodnotu pro selekci či signálů pro trh práce, nýbrž pozitivně ovlivňuje i sám vzdělávací systém.

Centralizované maturitní testy bohužel zdegenerovaly, i když se těší obecné přízni veřejnosti zhruba způsobem, jež odpovídá pozitivnímu pohledu, jak ho vyjadřuje doc. Fuchs. Z původní představy testování průřezových kompetencí, se kterou je zaváděla ministryně Buzková, zbylo po zásahu zelené ministryně Kuchtové testování předmětové, dnes reprezentované CERMATEm. Testy nejsou použitelné pro ty vysoké školy, které se uchazečům snaží sdělovat rozhodnutí o přijetí sice ne s takovým předstihem jako kvalitní univerzity v zahraničí, ale aspoň pár měsíců či týdnů před koncem středoškolského studia - například proto, aby si studenti a jejich rodiče mohli přiměřeně včas plánovat další život. Hlavně ale testy motivované kontrolou úrovně na výstupu postrádají formativní, motivační aspekty, které by vzdělávacímu systému opravdu pomáhaly k vyšší kvalitě. Cesta k takovému cíli bude bohužel ještě dlouhá. Stávající veřejná debata k tomu, abychom ji zvládli, výrazně pomáhá. A važme si v ní kritiků toho, jak je CERMATí testování dnes děláno, protože jsou to tyto kritické hlasy - nikoli nadšení z toho, kde se testy podařilo někomu zabránit v odmaturování či přijetí na vyšší školu - které pomáhají se po této cestě dostat k lepšímu stavu.

Jiří Zlatuška, předseda Výboru pro vědu, vzdělání, kulturu, mládež a tělovýchovu Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR

Redakční poznámka: Tento text zasláný Lidovým novinám byl v nich uveřejněn v mírně kráceném znění 30.5.2015 na s. 11 s názvem „Školní testy nesmějí být životní křižovatkou“.